

*Нада Радушки**

Институт за политичке студије, Београд

РОМИ У КОНФЕСИОНАЛНОЈ СТРУКТУРИ СТАНОВНИШТВА СРБИЈЕ (БЕЗ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ) ПРЕМА ПОПИСУ 2011.**

Сажетак

На основу анализе етноконфесионалне структуре Србије (без КиМ) по попису из 2011. године, може се видети да национална припадност становништва и вероисповест у високом проценту коинцидирају, осим код ромске заједнице која се најмање идентификује са својом религијом. Наиме, код Рома изјашњавање о верској припадности условљено је њиховим социо-културним особеностима, али и утицајем друштвених околности тако да су код њих заступљене готово све вероисповести и сви модалитети религијског изјашњавања (православна католичка, ислам, протестанска, и др.). За Роме су карактеристичне честе промене у погледу верског декларисања (као и у погледу националне припадности) што је резултат етничке мимикрије, јер се Роми приликом пописа најчешће декларишу као припадници већинске или неке друге националности на подручју где живе. У раду су анализиране и релевантне промене које су се десиле у верској структури Рома између два пописа (2002-2011), као и битне разлике које постоје у погледу њиховог верског изјашњавања посматрано по статистичким регионима Србије (без КиМ). Због неповољног друштвеног статуса и материјалне угрожености, економске, културне и политич-

* Виши научни сарадник

** Рад је реализован у оквиру пројекта број 179009 Института за политичке студије Београд, а финансиран од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

ке маргинализованости, Роми нису довољно захваћени социјалном мобилношћу која би позитивно деловала на њихов положај и развијање свести о сопственом националном и религијском идентитету.

Кључне речи: Роми, вероисповест, попис становништва, методологија, етномикрија, Србија.

Религија је одувек имала битан значај и утицај на човека, на његове етно-психолошке и културно-цивилизацијске карактеристике, али се на религију као извор личног и колективног, а посебно националног идентитета различито гледало, у зависности од традиције и времена у коме се развијала. У оквиру научних истраживања која се баве ромском популацијом и ромским идентитетом, питању религије није поклањана довољна пажња, па је тај сегмент живота и особености Рома у мањој мери познат и проучаван. Роме карактерише стално прилагођавање, што је неизбежно водило ка мењању њиховог идентитета, религије, језика и обичаја. Сталне миграције Рома и недостатак повезаности са одређеном територијом део су њиховог историјског наслеђа, али и културних разлика и међуетничке фрагментације. Будући да потичу из различитих миграционих таласа, Роми чак у истој држави имају различите социјалне, демографске и етнокултурне одлике и показују другачије начине прилагођавања и интегрисаности у друштво.¹⁾ На подручју Балкана, где је религијска припадност људи више него било где у Европи круцијални део њиховог идентитета и једно од диференцијалних обележја етничких заједница, формирале су се бројне ромске заједнице са различитим верским, језичким, историјским, етнолошким и другим одликама условљене њиховим другачијим пореклом, правцима и временом досељавања, начином живота и обичајима. Резултати истраживања верског идентитета Рома у Србији показују да су присутни различити начини њиховог декларисања, и то од наглашавања ромског порекла и етнокултурних специфичности, преко неутралних и недовољно издиференцираних верских карактеристика, па све до делимичне или потпуне асимилације у неки други, најчешће православи корпус. Бројни фактори утичу на њихово религијско опредељивање, а један од најбитнијих је религија већинског становништва. Роми су тежили да се приближе народима са којима су живели, а прихватање религије већинске заједнице је заправо начин да умање своју

1) Hugh Poulton, "Insiders and Outsiders: the Transnational Minorities - Jews, Armenians, Vlachs and Roma", *International Report*, London, 06/1997.

искљученост и отуђеност и покушај да се интегришу у друштво. У постојећој средини Роми су увек настојали да припадају религији која је најприхватљивија у датим приликама, али мимикријска реакција на ново окружење, ипак, није елиминисала етничку, верску и расну дистанцу према њима.²⁾

Савремена истраживања показују да велики број људи није религиозан у смислу практиковања религије, већ се декларише за одређену веру на основу традиције, односно припадања вери својих родитеља. Због тога је присутан став да се у макроистраживањима тешко могу добити прави одговори о религији, па су адекватнија анкетна испитивања (на пример, фреквенција, интензитет религијске праксе и слично) на основу којих се може видети и конфесионално-цивилизацијски круг коме поједини слојеви становништва припадају. Демографска анализа обухвата само један део ове проблематике, па су за реалније и потпуније сагледавање религијске припадности неопходна социолошка, психолошка и друга дубинска истраживања.

Етноконфесионална слика једне популације може се сагледати на основу података пописа који су од великог значаја за државе на чијој територији живе бројне етничке заједнице диференциране према просторним, историјским, демографским, социо-економским и културним карактеристикама. Међутим, да ли ће питање о националној припадности, језику и религији бити укључено у пописно-статистичка истраживања зависи првенствено од друштвеног уређења и политичког става према националном питању у појединим државама. Коначни подаци етностатистичких истраживања несумњиво имају непосредног утицаја и на релације између већинског и мањинског становништва, на регулисање положаја и права националних мањина, па зато не изненађује блиска веза између статистике и државне мањинске политике.³⁾

2) Andžej Mirga, Murz Leh, *Romi, Razlike i netolerancija*. AKAPIT, Beograd, 1997.

3) Werner Haug, Paul Compton, Youssef Courbage "The demographics characteristics of national minorities in certain European states", *Population studies*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, vol. 2, no. 31, 2000.

**СТАНОВНИШТВО СРБИЈЕ (БЕЗ КИМ)
ПРЕМА ВЕРОИСПОВЕСТИ - ПОПИС 2011.**

У циљу квалитетнијег разумевања, правилног тумачења и компарирања пописних података који се односе на конфесионалну структуру становништва неопходно је изложити основна методолошка тумачења која се односе на вероисповест као важно етничко обележје.⁴⁾ Одговор на питање о вероисповести тражен је искључиво на основу субјективног критеријума, тј. на основу личног убеђења појединца којој религији припада, као и на уставом загарантованој слободи изражавања верске припадности. Мада то има за последицу да подаци нису увек компаративни и логични, ипак се сматра оправданим укључивање овог питања у попис јер доприноси расветљавању етничке структуре становништва и са овог аспекта.⁵⁾

Вероисповест као етничка одредница присутна је у нашој статистичкој пракси само у четири пописа после Другог светског рата (1953, 1991, 2002, 2011.) који су одржани у различитом друштвено-политичком и социјалном окружењу. У попису 1953. године по први пут је постављено питање о вероисповести формулисано као “однос према вери”, а подразумевало је да лице које има одређено верско убеђење уписује вероисповест коју исповеда или ако нема уписује »без вере«. Примењен је субјективни критеријум, односно да ли се лице сматра припадником неке религије, а не формална припадност (да ли је уписано у верске књиге, да ли редовно иде у цркву, да ли је крштено, итд.).⁶⁾ Међутим, другачија класификација

4) Попис становништва, домаћинства и станова, 2011. у Републици Србији, *Вероисповест, матерњи језик и национална припадност*, Методолошка објашњења, књига 4, РЗС, Београд, 2013, стр.7.

5) Према међународним препорукама, свака држава у зависности од специфичних околности и у складу са својим потребама може прикупљати следеће информације о становништву: формална припадност некој верској заједници, идентификација са вероисповешћу, верско уверење или практиковање религије. При томе је истакнуто да питање мора бити отвореног типа и засновано на слободи изјашњавања (или неизјашњавања) сваког лица о својој вероисповести. У пописним методологијама европских земаља не постоји универзална дефиниција о религијској припадности, при чему се негде под тим подразумева веровање, а негде званична припадност. Видети: Werner Haug, Paul Compton, Youssef Courbage, “The demographics characteristics of national minorities in certain European states“, *Population studies*, op.cit. pp. 115-163.

6) Приликом шифрирања резултата пописа 1953. године наведена је следећа класификација: без одговора, без вере, неопредељен, православци, римокатолици, протестанти, остали хришћани, припадници исламске верске заједнице, Мојсијевци, остали нехришћани и непознато.

националности у овом попису отежава компарацију и укрштање података што је посебно дошло до изражаја код Рома јер су били сврстани у категорију »остали несловени«. Мада религијска припадност, према Препорукама Конференције европских статистичара Уједињених нација, спада у групу допунских, а не основних обележја, разлози за изостављање овог етничког обележја у наредна три пописа, били су више политичко-идеолошке него научно-статистичке природе. Зато се ово обележје поново нашло у попису тек четири деценије касније, тачније 1991. године. Према методологији тог пописа фигурирао је термин «вероисповест», а подаци су прикупљени на исти начин тј. на основу слободног изјашњавања становништва о верској припадности (члан 174 Устав СФРЈ).⁷⁾ И у садржај последња два пописа (2002, 2011) инкорпорирано је питање о вероисповести које је било отвореног типа, што значи да свако лице може слободно да се (не) декларише коју веру исповеда. Одговор на ово питање резултат је личног убеђења појединца заснованог на његовим схватањима религије и на слободи изјашњавања о вери која је гарантована Уставом (члан 43 Устав СРЈ, односно члан 43 Устав РС).⁸⁾

На основу пописног питања о вероисповести добијене су информације о верској опредељености, тачније који део становништва је без верског убеђења, а колико припада појединим религијама, као и о декларисању за различите религије у оквиру исте етничке заједнице. Религија, као важна компонента националног идентитета, у етнодемографским истраживањима доприноси потпунијем сагледавању националне структуре, бољем познавању мултиетничности и мултиконфесионалности, као и верског састава становништва бројних етничких заједница у Србији. Код појединих националности присутна је висока идентификације са вером (на пример, Срби и Власи са православљем, Албанци и Бошњаци са исламом, и слично), док етничка заједница која се најмање

7) У пописној класификацији вероисповести 1991. године наведене су: исламска, јудаистичка, католичка, православна, протестанска, проорјентални култови, друге вероисповести, неопредељени верник, није верник и непознато.

8) По попису 2002. године наведене су вероисповести (по азбучном реду) са разуђеним подгрупама: исламска, јудаистичка, католичка, православна, протестанска, следбеници проорјенталних култова, припада вероисповести која није наведена, верник је али не припада ниједној вероисповести, неизјашњени, није верник и непознато. Према попису 2011. године, у класификацију је уведен нови модалитет-агностик, а наведене следеће вероисповести: православна, католичка, протестанска, остале хришћанске, исламска, јудаистичка, источњачке вероисповести, агностици, нису верници (атеисти), нису се изјаснили и непознато.

идентификује са својом религијом је несумњиво ромска. Наиме, изјашњавање о верској припадности код Рома условљено је њиховим социо-културним особеностима, али и утицајем друштвених фактора и социјалне климе, тако да су код њих заступљене готово све вероисповести и сви модалитети религијског изјашњавања.

Конфесионална слика Србије (без КиМ)⁹⁾ према последњем попису јасно илуструје високу подударност националне и верске припадности код готово свих националности, као и поклапање у великој мери са етничком структуром становништва. Међу припадницима православне вероисповести доминантни су Срби (око 95%), код становништва католичке вероисповести преовлађују Мађари (преко две трећине) и Хрвати, а затим следе Буњевци и Русини. Више од половине припадника исламске вере су Бошњаци, а затим Албанци,¹⁰⁾ Роми, Муслимани и Горанци. Међу протестантима најзаступљенији су Словаци (око две трећине) и Мађари (око једне петине), а затим Роми.

Резултати пописа 2011. године показују да од 7,2 милиона становника Републике Србије око 6,6 милиона (91,2%) припада хришћанском религијском кругу, од чега је највише православаца (6,1 милиона или 84,6%), затим католика (357,0 хиљада или 5,0%) и протестаната (71,3 хиљада или 1,0%). Ислам исповеда 222,8 хиљада (3,1%) грађана Србије, док остале вероисповести имају мањи број припадника. Лица која нису желела да се верски декларишу броје чак 220,7 хиљада (3,1%), док агностика има око четири хиљаде (0,1%). Број оних који су изјавили да нису верници (атеисти) износи 80,1 хиљада (1,1%), међу којима је највише Срба (66%), а затим Југословена (7,7%) и недеklarисаних (6,6%), док је убедљиво најмање припадника ромске националности (табела 1).

9) У даљем тексту, с обзиром да званични попис становништва Републике Србије 2011. године није спроведен у АП Косово и Метохија, важно је нагласити да се сви наведени подаци односе на Србију без територије Косова и Метохије.

10) У општинама Бујановац и Прешево, а делимично и у општини Медвеђа, велика већина припадника албанске националне мањине бојкотовала је попис 2011. године, док на КиМ није ни спроведен.

Табела 1.
Становништво ромске националности према вероисповести,
Србија (без КиМ), 2011.

Вероисповест	Укупно		Роми	
	Број	%	Број	%
Укупно становништво	7186862	100,0	147604	100,0
Хришћанска				
Свега	6555931	91,2	92610	62,7
Православна	6079396	84,6	82454	55,9
Католичка	356967	5,0	4865	3,3
Протестанска	71284	1,0	2966	2,0
Остале хришћанске	3211	0,0	690	0,5
Исламска	222828	3,1	36591	24,8
Јудаистичка	578	0,0	-	-
Источњачке религије	1237	0,0	13	0,0
Остале вероисповести	1776	0,0	19	0,0
Агностици	4010	0,1	7	0,0
Атеисти	80053	1,1	1094	0,7
Нису се изјаснили	220735	3,1	12553	8,5
Непознато	99714	1,4	4717	3,2

Извор: Попис становништва, домаћинстава и станова, 2011. у Републици Србији, Основни скупови становништва, књига 18, РЗС, Београд. 2014.

Дакле, из статистичких података о верској припадности може се видети да око 15% становништва Србије не припада већинској религији. У оквиру мањинске популације (916,3 хиљада), око 93% се изјаснило да припада некој конфесији, 2% су атеисти, а око 4% није желело да се декларише. Хришћанство је и даље доминантна религија за коју се изјаснило више од две трећине припадника националних мањина, с тим што у оквиру овог корпуса превладава католичка конфесија над православном (за 10%), а друга по заступљености је исламска религија (мада и овде треба имати у виду непотпун обухват пописом припадника албанске националности који исповедају ислам).¹¹⁾ Због тога је у Србији као доминантно православној средини, у којој живе и бројне друге верске

11) Владимир Ђурић, Дарко Танасковић, Драган Вукмировић, Петар Лађевић, *Етноконфесионални и језички мозаик Србије*, Републички завод за статистику, Београд, 2014, стр. 186.

заједнице, питање толеранције и поштовање различитости, однос окружења и верских мањина, међуетнички и међурелигијски дијалог од круцијалног значаја.

СТАНОВНИШТВО РОМСКЕ НАЦИОНАЛНОСТИ ПРЕМА ВЕРСКОЈ ПРИПАДНОСТИ

Роми су по бројности релевантна национална мањина¹²⁾ будући да их према последњем попису има 147,6 хиљада (2,1%), али се често официјелни подаци о њиховој бројности битно разликују од фактичког стања и процена. Велико ограничење представља непотпун обухват ромске националности због чега је статистичка евиденција често непоуздана, односно њихов број је знатно већи него што показују пописи становништва.¹³⁾ Такође, атипичне варијације у бројности Рома, од пописа до пописа, не могу се објаснити само демографским факторима (природни прираштај и миграције), јер су пресудан утицај на њихово популационо кретање имале честе промене националне припадности, а скривање или губљење сопственог етничког идентитета водило ка асимилацији.¹⁴⁾

У погледу састава становништва према вероисповести, Роми припадају претежно хришћанској религији (92,6 хиљада или 62,7%), а око једне четвртине (36,6 хиљада или 24,8%) исламској. У оквиру хришћанског корпуса, преко половине припадника ромске националне мањине су православци (82,5 хиљада или 55,9%), затим католици (4,9 хиљада или 3,3%) и протестанти (3,0 хиљада или 2,0%). Иначе, Роми који исповедају ислам дошли су са Турцима (или преко муслиманских земаља), док православну веру проповедају влашки и други Роми који су били православци и пре него што су стигли у Србију.¹⁵⁾ Значајно је велики и број оних који нису же-

12) Према одредбама *Закона о заштити права и слобода националних мањина* (2002) Роми су по први пут званично признати као национална мањина, а органи власти су обавезани «да донесу правне акте и предузму мере у циљу поправљања положаја лица која припадају ромској националној мањини» (члан 4). Видети: *Закон о заштити права и слобода националних мањина*, Савезно министарство националних и етничких заједница, Београд, 2002.

13) Владимир Станковић, «Роми у светлу података југословенске статистике», *Развитак Рома у Југославији - проблеми и тенденције* (уред. Милош Мацура), САНУ, Одељење за друштвене науке, књига 1, Београд, 1992, стр. 173.

14) Нада Радушки, «Демографске и етничке особености Рома у Србији», *Друштвене науке о Ромима у Србији* (уред. Горан Башић и Љубомир Тадић), САНУ, Одељење друштвених наука, књига 29, Београд, 2007, стр. 42.

15) Петар Влаховић, «Етноантрополошке одлике Рома у Југославији», у: *Развитак Рома у Југославији - проблеми и тенденције* (уред. Милош Мацура), САНУ, Београд, 1992.

лели да се изјасне о својој вероисповести (12,6 хиљада или 8,5%), док је, као и у свим ранијим пописима, међу Ромима веома мало атеиста (1,1 хиљада или 0,7%). Дакле, у Србији је у оквиру ромске заједнице највише православца и припадника исламске вере, али и један број католика и протестаната, мада није занемарљив број ни оних који не знају за коју веру се традиционално или тренутно декларишу. Упркос чињеници да немају заједничку религију и да их она често диференцира, дискриминација, предрасуде и анимозитет према њима појачали су осећај групне припадности код Рома и допринели да се одржи њихов специфичан религијски и национални идентитет.

Територијални размештај становништва Србије са аспекта националности показује да је заROME карактеристичан висок степен просторне дисперзивности што је често значајан индикатор њиховог начина живота, социо-економског положаја и степена интегрисаности у друштво. У погледу изјашњавања Рома о својој верској припадности постоје велике дистинкције по статистичким регионима Србије (у даљем тексту: региони).¹⁶⁾

Од укупне ромске популације највише их је настањено у *региону Јужне и Источне Србије* (38,8%), а одликује их низак ниво идентификовања са одређеном религијом. Наиме, у овом верски хомогеном региону, присутна је велика шароликост у изјашњавању Рома јер 47% припада православној вероисповести, затим 22% исламској, 4,6% су протестанти, 1,6% су атеисти, а чак 17% није желело да се изјасни. По бројности Рома следи *регион Војводине* (28,7% укупне ромске популације), у коме су две трећине Рома православци, око 11% католици 5% исповеда ислам, а 4% није желело да се декларише. Оваква верска структура Рома, за разлику од преходног региона, у приличној мери одговара верском саставу укупне војвођанске популације. У *Београдском региону* (18,5%) чак преко половине припадника ромске националне мањине се изјаснило за исламску вероисповест (57%), затим 36% за православну веру, а 3,4% није желело да се изјасни. Припадници ромске национал-

16) Подаци пописа 2011. године исказани су, у складу са Уредбом о номенклатури статистичко-територијалних јединица према административној подели, на пет статистичких региона Републике Србије: Београдски регион, регион Војводине, регион Шумадије и Западне Србије, регион Јужне и Источне Србије и регион Косова и Метохије (без података). Сваки регион обухвата одређени број области (бивши окрузи) у оквиру којих су сврстане општине. Видети: Нада Радушки, "Национална припадност становништва Србије по попису 2011. године", *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, 01/2013, стр 21-24.

ности у најмањем броју су настањени у региону Шумадије и Западне Србије (14%), где је доминантна православна вера којој припада 86% Рома, а затим ислам (9%).¹⁷⁾ Дакле, највећи проценат Рома који су се декларисали за исламску веру живи у Београдском региону и региону југоисточне Србије, што је првенствено последица досељавања Рома исламске веоисповести са Косова и Метохије, због чега је у овим регионима евидентно највеће одступање верске структуре Рома у односу на верски састав укупне популације.

У протеклих девет година, компарацијом са претходним пописом, може се видети да је у конфесионалном мозаику Србије смањен број и удео припадника свих вероисповести (православног за 5%, католика за 13%, протестаната за 9% и становништа исламске вере за 7%), али није дошло до измене у њиховом рангу будући да су то и даље четири најзаступљеније вероисповести у Србији. Тако је број становништва православне вероисповести смањен са 6,4 милиона на 6,1 милион (са 85,0% на 84,6%), католичке са 410,9 хиљада на 357,0 хиљада (са 5,5% на 5,0%) и протестанске са 78,6 хиљада на 71,3 хиљада (са 1,1% на 1,0%) што је резултат демографских фактора, односно негативног природног прираштаја и емиграција, али у извесној мери и промењеним верским декларисањем (својствено нарочито Ромима). Смањење бројности припадника исламске вероисповести (са 239,7 хиљада на 222,8 хиљада, односно са 3,2% на 3,1%) резултат је пре свега бојкота већег дела албанске етничке заједнице у општинама на југоистоку Србије.¹⁸⁾

Највеће промене десиле су се код атеиста, њихов број и удео је удвостручен (са 40,1 хиљада на 80,1 хиљада, односно са 0,5% на 1,1%). Треба имати у виду да осцилације у броју атеиста, односно верско изјашњавање у пописима још увек не значи религиозност, јер је оно условљено политичким приликама и пожељном идеологијом, па су на верска убеђења становништва пресудан утицај имала етнополитичка збивања у земљи. После Другог светског рата, када се настојало да атеизам постане званичан поглед на свет, главна вредност политичког система и пожељно декларисање (по попису 1953. године било је чак 13,4% атеиста), ситуација се потупно променила па се од декларативних неверника стигло до декларативних верника. Очигледно, атеизација друштва замењена је религијским припадањем «које на православним просторима

17) Владимир Ђурић, Дарко Танасковић, Драган Вукмировић, Петар Лађевић, *Етноконфесионални и језички мозаик Србије*, оп.цит., стр.193.

18) *Ибидем*, стр. 182.

има укус религијског припадања без веровања».¹⁹⁾ Кулминација глобалних друштвених догађаја почетком 1990-их година, као што су дезинтеграција државе и дубока економска, социјална и политичка криза, условили су битне измене и у религијској свести грађана. Осећање припадности својој конфесији, како по значају тако и по интензитету, значајно је повезано са осећањем националне припадности, а религија је један од најважнијих видова групне идентификације која у одређеној друштвеној ситуацији представља додатно средство националне хомогенизације.²⁰⁾

Хронолошки посматрано, за Роми је карактеристично да имају најмањи број атеиста. Мада је у последњем међупописном раздобљу повећан њихов удео (са 0,2% на 0,7%), они и даље у поређењу са свим другим етничким заједницама, бележе најмање лица који нису верници. Иначе, Роми су и у прошлом попису претежно се декларисали као припадници хришћанске вероисповести, и то православне (54,4%), затим протестантске (3,1%) и католичке (2,7%), док је удео припадника исламске вере био мањи (16,7%).²¹⁾

Распрострањено је мишљење да су Роми непостојани у свему, па и у религији. Због њихове верске аморфности, односно неутемељености у веровању и конфесији, поставља се питање “да ли су они погодно тло за конверзију у неку другу веру тражећи замену за загубљени сјај своје аутентичне вере”.²²⁾ У том смислу, њихово традиционално и вековима успостављано хришћанско (православно и католичко) и исламско религијско биће мења се са

19) Зорица Кубурић, «Верске заједнице у Србији», *Религија и толеранција*, ЦЕИР, Нови Сад, 05/2006, стр. 53.

20) Једно истраживање (из 1996. године) показало је да религијска припадност представља основу групне идентификације и нашла се на трећем месту по важности. Наиме, код испитаника највећи степен везаности (идентификације) постоји у односу на породицу, затим нацију, конфесију, класу, професионалну групу, генерацију и на крају припадност Европи. Религијска припадност је релативно слабо повезана са основним социо-демографским обележјима испитаника (мада постоји извесна негативна корелација са школском спремом), што указује да «постоји вишак значења изван аутентичног религиозног осећања, односно пројектовање политичких мотива у домен религије». Видети: Мирјана Васовић, „Карактеристике групних идентификација и однос према другим етничким групама“, *Између оспоравања и подршке*, Институт друштвених наука, Friedrich Ebert Stiftung, Београд, 1997, стр. 49.

21) У претходном међупописном периоду (1991-2002) забележен је супротан тренд. Тако је смањен удео Рома који су се декларисали за ислам (са 25,4% на 16,7%), а повећан удео изјашњених за православну веру (са 50,9% на 54,4%), при чему је највеће повећање било код протестаната (са 0,4% на 3,1%). Видети: Радушки Нада, «Демографске компоненте националног идентитета», *Српска политичка мисао*, Београд, бр. 01/2011.

22) Драгољуб Б. Ђорђевић, *На коњу с лаптопом у бисагама*, Машински факултет, Ниш, стр.282.

све већим упливом треће гране хришћанства - протестантизма, у оквиру којег су Ромима ближа она учења која подржавају емоционални аспект, спонтаност у властитом организовању и локални карактер верских начела. Дакле, Роми су вишеконфесионални народ који мада признати као национална мањина, још увек се не могу сматрати јасно дефинисаном религијском мањином, јер су у сталним сеобама прихватили веру већинског становништва тамо где су се налазили. Они религију користе као »мост« да се приближе народима са којима живе, као инструмент адаптације и интеграције у већинско окружење, начин којим ће потиснути или ублажити своју социјалну изолованост и одбаченост. Роми прихватају религију већинске заједнице, а када постоји избор између више њих, бирају најпрестижнију, најпожељнију и најауторитативнију, али без обзира на њихове напоре у идентификацији са различитим религијама, већинско окружење их ни у овом случају не прихвата, већ одбацује.²³⁾

Може се рећи да Роми представљају по много чему специфичну етничку заједницу јер основне компоненте њиховог националног идентитета нису довољно одређујуће. Наиме, они немају ни заједничку територију, ни заједнички језик, ни религију, а ипак су успели да опстану и у великој мери сачувају свој идентитет без обзира у којој се држави налазили.²⁴⁾ Али, »отаџбина није ни тло, ни племе, ни језик, него колективни дух једног народа као производ заједничке прошлости, историје, заједно подељених срећа и несрећа, победа и пораза«. ²⁵⁾ Као нација без државе, нетериторијална или транснационална мањина и без територијалних претензија, Роми никада нису тежили сепарацији, већ се, напротив, залажу за адаптацију у своје окружење, за боље међуетничке односе, за побољшање материјалног положаја и очување сопствених етнокултурних особености.²⁶⁾ Зато, ромски национални идентитет

23) Нонка Богомилова, «Бог друштвених прогнаника: религија Рома у Бугарској», у: *Религија и верски обичаји Рома* (уред. Драгољуб Б. Ђорђевић), Југословенско удружење за научно истраживање религије, Ниш, 2003, стр. 6.

24) Способност и дух прилагођавања је главна одлика и јако средство у борби за преживљавање овог народа. Познати публициста Слободан Берберски истиче њихову изузетну виталност наводећи да је само у Другом светском рату стрељано око пола милиона Рома, али и да је то једини народ коме нису признате жртве. Због тога, «човек треба да има много храбрости па да каже да је Циганин. У питању су две хиљаде година прогонства, схватите какав страх им је утеран у кости». Видети: Драгољуб Ацковић, *Нација смо а не Цигани*, Роминтерпрес, Београд, 2001, стр.14.

25) Јован Дучић, *Јутра са Леутара*, Прозаик, Београд, 1995, стр. 83.

26) Peter Vermeersch, *The Romani Movement: Minority Politics and Ethnic Mobilization in Contemporary Central Europe*, Berghahan Books, Landon, 2006.

треба да се заснива на традиционалним етничким особеностима ове популације, али и на савременим карактеристикама једне мултикултуралне, мултиконфесионалне и мултинационалне државе каква је Србија, при чему очување и унапређење тог идентитета и већа укљученост Рома у друштво се морају одвијати истовремено. Иако расути по целом свету, национална еманципација Рома треба да се базира на заједничким коренима, на заједничким жељама и напорима да побољшају свој економски, социјални и образовни статус. Само на тај начин, све компоненте ромског националног идентитета, као што су порекло, религија, језик, традиција, култура, обичаји и начин живота, имаће праву улогу и значај у бољем познавању, разумевању и већој толеранцији према овој етничкој заједници.

ЛИТЕРАТУРА

- Ацковић Драгољуб, *Нација смо, а не Цигани*, Проминтерпресс, Београд, 2001.
- Богомилова Нонка, “Бог друштвених прогнаника: религија Рома у Бугарској”, у: *Религија и верски обичаји Рома* (уред. Драгољуб Б. Ђорђевић), Југословенско удружење за научно истраживање религије, Ниш, 2003.
- Васовић Мирјана, “Карактеристике групних идентификација и однос према другим етничким групама”, *Између оспоравања и подрике*, Институт друштвених наука, Friedrich Ebert Stiftung, Београд, 1997.
- Vermeersch Peter, *The Romani Movement: Minority Politics and Ethnic Mobilization in Conterporary Central Europe*, Berghahan Books, Landon, 2006.
- Влаховић Петар, “Етноантрополошке одлике Рома у Југославији”, у: *Развитак Рома у Југославији - проблеми и тендеције* (уред. Милош Мацура), САНУ, Београд, 1992.
- Дучић Јован, *Јутра са Леутара*, Прозаик, Београд, 1995.
- Ђорђевић Б. Драгољуб, *На коњу с лаптопом у бисагама*, Машински факултет, Ниш, 2010.
- Ђурић Владимир, Танасковић Дарко, Вукмировић Драган, Лађевић Петар, *Етноконфесионални и језички мозаик Србије*, Републички завод за статистику, Београд, 2014.
- *Закон о заштити права и слобода националних мањина*, Савезно министарство националних и етничких заједница, Београд, 2002.
- Кубурић Зорица, «Верске заједнице у Србији», *Религија и толеранција*, ЦЕИР, Нови Сад, 05/2006.

- Mirga Andžej, Leh Murz, *Romi, Razlike i netolerancija*, AKAPIT, Beograd, 1997.
- Попис становништва, домаћинства и станова, 2011. у Републици Србији, *Вероисповест, матерњи језик и национална припадност*, књига 4, РЗС, Београд, 2013.
- Peter Vermeersch, *The Romani Movement: Minority Politics and Ethnic Mobilization in Conterporary Central Europe*, Berghahan Books, Landon, 2006.
- Poulton Hugh, "Insiders and Outsiders: the Transnational Minorities- Jews, Armenians, Vlachs and Roma", *International Report*, London, 06/1997.
- Радушки Нада, «Демографске и етничке особености Рома у Србији», *Друштвене науке о Ромима у Србији* (уред. Горан Башић и Љубомир Тадић), САНУ, Одељење друштвених наука, књига 29, Београд, 2007.
- Радушки Нада, "Демографске компоненте националног идентитета", *Српска политичка мисао*, Београд, 01/2011.
- Радушки Нада, "Национална припадност становништва Србије по попису 2011. године", *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, 01/2013.
- Станковић Владимир, "Роми у светлу података југословенске статистике», *Равитак Рома у Југославији - проблеми и тенденције* (уред. Милош Мацура) САНУ, Одељење за друштвене науке, књига 1, Београд, 1992.
- Haug Werner, Compton Paul, Courbage Youssef, "The demographics characteristics of national minorities in certain European states", *Population studies*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, no. 31, vol. 2, 2000.

Nada Raduski

**ROMA AND CONFFESIONAL STRUCTURE OF
POPULATION OF SERBIA (EXLUDING KOSOVO AND
METOHIJA) - CENSUS 2011**

Resume

The religion is the basic characteristics, a recognizable trait and an integral part of national identity. The religious affiliation represents one of the most important census trait for analyzing ethnicity and national identity and has great significance especially in multiethnic, multiconfessional and multilingual countries. An analyses of the population

in Serbia (excluding Kosovo and Metohija) according to religious affiliation indicate a high coincidence of religion and nationality. Disparateness which exists in a lesser or greater extent between these two traits is primarily a consequence of assimilation and integration processes.

Based on population censuses, as the most important source for analyzing ethnic processes, the ethnic and confessional composition of Serbia may be perceived as well as the population dynamics of members of relevant ethnic communities. In addition, knowledge of certain methodological matters and problems with regard to statistical and census research of religious affiliation, (e.g. definitions, criteria, terminology, etc.) is essential. It is important to know that religious affiliation was determined based on subjective criteria that allowed changes in religious identity.

Religious affiliation (as opposed to the mother language and nationality) appeared only as an ethnic determination only in four population censuses (1953, 1991, 2002 and 2011). In general, the population of Serbia mainly stated their religion according to tradition, so great coincidence existed between nationality and religion, since religious practicing was not relevant for religious affiliation declaration. The comparison of results between the last and earlier censuses shows that there are considerably fewer atheists, primarily due to ethno-political circumstances in the country and to a lesser degree due to actual religious convictions of the population.

Among the Roma frequent change of religious affiliation is a result of the process of assimilation or "ethnic mimicry" due to persistent discrimination, which is why they usually in the census enumeration declare themselves as members of the major nationality in the area where they live, or they pass to another national body so losing or concealing their ethnic identity. Therefore, the statistical evidence about Roma is unreliable, and their number is higher than shown by official censuses. Roma are relevant national minority in Serbia but their social, economic, political and cultural position is very difficult, as a result of their marginalization, segregation and discrimination.

Key words: Roma, religious affiliation, Census, methodology, ethnic mimicry, Serbia.